

225. DOĞUM YILINDA EN BÜYÜK MACAR: ISTVÁN SZÉCHENYI (1791-1860)

Gökhan DİLBAŞ*

ÖZET

2016 yılı modern Macaristan'ın kurucusu olarak kabul edilen ve Macar tarihinde “en büyük Macar” olarak adlandırılan István Széchenyi'nin 225. doğum yılıdır. István Széchenyi fikirleriyle, eserleriyle, Macaristan'ın ilerlemesi ve gelişmesi için gösterdiği çabalarla Macar tarihi içinde ayrı bir yere ve öneme sahiptir.

Onun Macaristan'ı çağındaki modern Avrupa devletleri seviyesine getirmek için ortaya koyduğu eserleri (Macar Bilimler Akademisi, Nemzeti Casino, tersane, Lánchíd, ...) ve Macar insanına kazandırdığı rasyonel değerlere sahip düşünce sistemi Macar milletine olaylara geniş bir bakış açısıyla bakma, yorumlama ve değerlendirme şansı verdiği gibi, karşılaştığı zorluklardan yılmamasını ve geleceğe iyimser şekilde bakmasını sağlamıştır. Macar tarihinin en sıkıntılı zamanlarından birisinde István Széchenyi'nin fikirleri ve olaylar karşısında ortaya koyduğu çıkarımlar Macar milleti için bir rehber olmuştur.

Doğumunun 225. yılı vesilesiyle Kont István Széchenyi'nin fikirlerini, eserlerini ve Macaristan'a kazandırdığı değerleri incelemek Macar tarihi ve Macar ulusal bilinci içindeki yerinin bir kez daha tespit edilmesi açısından yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: István Széchenyi, “En Büyük Macar”, Hitel, Macar Liberalizmi, Macar Reform Hareketi.

THE GREATEST HUNGARIAN IN ITS 225th ANNIVERSARY: ISTVÁN SZÉCHENYI (1791-1860)

ABSTRACT

The year 2016 is the 225th anniversary of the birth of István Széchenyi, named in Hungarian history “the greatest Hungarian”, and considered as the founder of modern Hungary. István Széchenyi has a particular place and a special significance in Hungarian history, for his ideas, his works, his efforts for the development and progression of Hungary.

---

* Dr., İstanbul, E-mektup: gokhandilbas@hotmail.com

GÖKHAN DİLBAŞ

His works to put Hungary at the same level than modern contemporary European states (the Hungarian Academy of Sciences, Nemzeti Casino, shipyard, Lánchíd, ...) and the reflection system based on rational values he brought to Hungary allowed the Hungarian people to watch, interpret and evaluate the events through a broad perspective, and not be discouraged by the difficulties and face the future optimistically. The ideas and stance deal of István Széchenyi with events in one of the most difficult periods of Hungarian history were a guide for the Hungarian people.

It will be useful to study the ideas, works of the Count István Széchenyi and the values he brought to Hungary, on the occasion of the 225th anniversary of his birth, to dedicate again its place in Hungarian history and Hungarian national consciousness.

Keywords: István Széchenyi, “The Greatest Hungarian”, Hitel, Hungarian Liberalism, Hungarian Reform Movement.

Giriş

Macaristan tarihinde Macar Bilimler Akademisi'nin kurulduğu 1825 yılından Macar Özgürlük Savaşı'nın başladığı 1848 yılına kadar geçen süre “*Reform Çağı*” olarak adlandırılır. Bu zamanda Habsburg İmparatoriçesi Maria Theresia'nın (1740-1780) ve oğlu İmparator II. Joseph'in (1780-1790) yönetimleri sırasında Macaristan'a bazı serbestlikler tanınmış ve Macaristan'da tarım ve sanayi alanında birtakım gelişmeler yaşanmışsa da Macar ulusunun asıl isteği olan tam bağımsızlık bir türlü gerçekleşmemiştir. Bu döneme damgasını vuran gelişme, Alman halkının kitleler halinde Macaristan topraklarına yerleştirilmesi ve bu iskân işleminden dolayı Macaristan'da Habsburglara karşı hoşnutsuzluğun artmasıdır.¹

1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle tüm Avrupa'da yaşanan politik gelişmeler ve toplumsal değişimler Macaristan'da da etkili olmuştur. Macaristan'da 1760'lı yıllarda başlayan reform ve değişiklik istekleri Avrupa'da yaşanan gelişmelerin de etkisiyle 1830'lu yıllara kadar sürecek, devlet yönetiminde ve toplumsal yapıda önemli değişikliklerin yaşanacağı bir süreci başlatmıştır. II. Joseph'den sonra başa geçen İmparator II. Leopold (1790-1792) Macarlara daha çok özgürlük vaat etmiş, ancak beklenmeyen ölümü bunu engellemiştir.² 1790-1791 yıllarında Macar

¹ Naciye Güngörmüş, *Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)*, Köksav Yayınları, Ankara 2010, s. 50-51.

² Güngörmüş, *a.g.e.*, s. 51-52.

Meclisi'nin Macarcayı Meclis içinde resmi dil olarak kabul etmesi ulusal dile geçiş sürecini hızlandırdığı gibi, aynı zamanda ulusal bilincin de yayılmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerden sonra Macaristan'da liberalizm, reform ve bağımsızlık rüzgârları daha güçlü şekilde esmeye başlar. Macaristan'da diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden farklı olarak liberalizmin en başta güçlü bir politik bilince sahip aristokrat kesim tarafından istenmesi ve feodal düzeni istemeyen toplum kesimleri tarafından da bu isteğin paylaşılması dikkate değerdir. Macaristan'da değişimi isteyen aristokratların başında İngiliz liberalizm anlayışını benimsemiş olan Kont István Széchenyi³ geliyordu.⁴ Reform Çağı'nda Macar topraklarında ekonomik ve siyasal alanda önemli değişimler yaşanmış, toplumsal hareketler hızlanmış, bilimde ve sanatta gelişmeler meydana gelmiştir.

³ **István Széchenyi (1791-1860):** 21 Eylül 1791 tarihinde Viyana'da dünyaya gelmiştir. Babası Macar Ulusal Müzesi'nin ve Macar Milli Kütüphanesi'nin de kurucusu olan Kont Ferenc Széchenyi'dir (1754-1820). Disiplinli geçen eğitim hayatı Napolyon Bonapart'ın (1804-1814) tüm Avrupa'yı tehdit eden seferleri başladığı zaman kesintiye uğramıştır. Napolyon Savaşları (yaklaşık olarak 1803-1815) sırasında oldukça yararlılıklar göstermiştir. Savaşların bitmesinden sonra Avrupa'nın birçok ülkesini gezmiş; Macaristan'da ve Erdel'de birçok yeri ziyaret etmiştir. Macaristan'a dönüşünden sonra Macaristan'ın ilerlemesi ve gelişmesi için Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde gördüğü kurumları Macaristan'da da oluşturmak amacıyla bir dizi girişimde bulunmuştur. Bu girişimlerinin sonucunda Macaristan'ın sanayi ve kültür alanında ilerlemesini sağlayacak kurumlar ve eserler inşa edilmiştir. Széchenyi, Macaristan'a kazandırdığı bu eserlerden başka Macaristan'ın ilerlemesi için yapılması gerekenleri de dört kitap halinde kaleme almıştır. Bir süre Ulaştırma Bakanlığı görevinde de bulunmuştur. Yaşamı boyunca verdiği mücadeleden yorgun düşen, Macaristan'da gelişen olaylar yüzünden sıkıntılı günler geçiren ve Viyana hükümetinin baskısını daha yakından hissetmeye başlayan Kont István Széchenyi, 7-8 Nisan 1860 tarihinde Döbling'de intihar ederek (8 Eylül 1848 tarihinde Estergon'da bir intihar denemesinde daha bulunmuş, ancak kurtarılmıştır) yaşamına son vermiştir (Szabó Botondné Sinóros, "Egynek Minden Nehéz; Soknak Semmi Sem Lehetetelen! Széchenyi István: Lovakrul", *Agrárkönyvtári Hírvilág*, XII. Évfolyam, 1. Szám, Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, Budapest 2005, s. 12-13; Gyula Kristó – János Barta – Jenő Gergely, *Magyarország Története*, Pannonica Kiadó, [Basım yeri belirtilmemiş] 2002, s. 415-438 [özetlenerek]; Ferenc Incze, "Széchenyi István, a magyar gazdaság megeremtője", *Közgazdász Fórum*, (4. évf.), 4. sz., 2001, s. 22-23; N. István Mustos, "Széchenyi István Időszerúsége", *Fizikai szemle*, (42. évf.), 1. sz., 1992, s. 1-8, Güngörmüş, *a.g.e.*, s. 58; <http://fizikaiszemle.hu/archivum/fsz9201/mus9201.html> [24.10.2015]; https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n [09.08.2015]; <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/095/pc009589.html#2> [09.08.2015]; István Széchenyi'nin yaşamı için ayrıca bkz. Antal Zichy, szerkesztő: Szilágyi Sándor, *Gróf Széchenyi István életrajza*, Arcanum, Budapest 2003.

⁴ Güngörmüş, *a.g.e.*, s. 53.

Aristokrat kökenli bir aileden gelen Széchenyi, İngiltere'ye, Fransa'ya, Almanya'ya, İtalya'ya ve Yunanistan'a yaptığı seyahatler esnasında bu ülkelerdeki kurumları, Macaristan'ın sınırları dışındaki sosyal yaşamı, kültürü, bilim ve sanat alanında kat edilen mesafeleri yakından görme şansı elde etmiştir. Bu seyahatler esnasında Széchenyi'yi en çok İngiltere'de gördüğü kurumlar ve tecrübe ettiği oluşumlar etkilemiştir. Çağında oldukça yaygın olan “*Anglomania*” diye adlandırılan akımın onu da etkisi altına aldığı görülür.⁵ Széchenyi'nin “*İngiltere'den öğrenilmesi gereken üç öğe mevcuttur: Anayasa, teknik ve at yetiştiriciliği*” cümlesi kalkınma ve ilerleme sürecinde izleyeceği yolu belli etmiştir.⁶ Avrupa seyahatlerinden edindiği tecrübelerin ışığında Macaristan'ın ekonomik ve toplumsal sorunlarının temelinde aslında Viyana yönetiminin değil, Macaristan'da kökleşmiş, ancak artık zamanını doldurmuş olan feodal sistemin olduğunu,⁷ bu sistem değişmediği sürece yaşanan sorunların devam edeceği kanaatini edinmiş; Macaristan'ın ilerlemesi ve gelişmesi için öncelikle gelişmiş Avrupa ülkelerinde bulunan kurumların Macaristan'da da var olması gerektiğini anlamış, ayrıca Macar insanının düşünce sisteminde de değişiklikler yapılması gerektiğine kanaat getirmiş ve bu yönde kararlı adımlar atmaya karar vermiştir.

1. Macaristan'ın Modernleşmesine Yönelik Girişimleri

Kont István Széchenyi, Macaristan'ı Avrupa'nın modern ülkeleri seviyesine getirmek için birçok girişimde bulunmuştur. Onun bu yoldaki en büyükleri eserleri, Macaristan'da ilk defa at yarışları düzenlenmesi, uzun yıllardan beri kurulması planlanan ancak bir türlü faaliyete geçirilemeyen Macar Bilimler Akademisi'nin temellerinin atılması, başta aristokratlar olmak üzere toplumun aşağı yukarı her kesiminin bir araya gelip yaşanan ve yaşanmakta olan olaylar üzerine fikirlerini, düşüncelerini, görüşlerini ve yorumlarını paylaştığı Nemzeti Casino'nun (Ulusal Kulüp) kurulması, Tuna ve Tisa nehirlerinde buharlı gemilerin işletilmeye başlanması, Tuna Nehri kıyısında bir tersane inşa edilmesi, Tuna Nehri'nin iki yakasını birleştiren ve (Széchenyi) Lánchíd diye adlandırılan köprü ve Buda ve Peşte şehirlerini bir dünya şehri haline getirmek için yaptığı çalışmalardır.

⁵ Zoltán Fónagy, “Hagyományos és Modern Határán Széchenyi István, A Magánember”, *Magyar tudomány*, (171. évf.), 12. sz., 2010, s. 1440.

⁶ <http://www.lovasok.hu/index.php?i=20255>.

⁷ Güngörmüş, *a.g.e.*, s. 53.

a) At yarışları

XIX. yüzyılda ulaşımın büyük bir kısmı atlarla sağlanıyor, sanayide atların gücünden yararlanılıyor, savaşlarda süvari birlikleri atlar üzerinde uzun yollar kat ediyor, cephane savaş meydanlarına atların çektiği arabalarla taşınıyor ve atlar önemli bir ihracat unsuru oluşturuyordu. Bütün bunlardan başka at yarışlarının toplumun her kesimini bir araya getirci, kaynaştırıcı, eğlendirici ve topluma dinamizm kazandırıcı yönleri olduğunu da unutmamak gerekir.

At yetiştiriciliğinin ve at yarışlarının bu yararlarının farkında olan István Széchenyi, Avrupa'ya yaptığı seyahatlerden sonra Macaristan'a döndüğü zaman, ilk olarak bu konularla ilgilendi. Zaten İngiltere seyahatleri esnasında at yetiştiriciliği ve at yarışları ile yakından meşgul olmuştu. Amacı o zamanlar Avrupa'nın belli başlı ülkelerinde organize edilen at yarışlarını Macaristan'da da organize etmektir. Bu konuda en büyük desteği at yetiştiriciliğine ilgi duyan Baron Miklós Wesselényi'den almıştır.⁸

Başlangıçta at yetiştiriciliğinin önemini kavramakta zorlanan Macar aristokratları zamanla at yetiştiriciliğinin ve at yarışlarının önemini anlamış ve Széchenyi'nin yanında yer almıştır. Széchenyi, 1821 yılında Macaristan'da İngiliz örneğine göre at yarışı kurallarını belirlemiş ve 1822 yılında da at yarışlarının yapılması için izin almak amacıyla İmparator I. Franz'a (1792-1835) başvurmuştur. İzin, uzun uğraşlardan sonra ancak 1826 yılında alınabilmiştir.⁹

İzin alınmasından sonra at yarışlarının yapılması için bir hipodrom inşa edilmesi amacıyla uygun bir yer aranmaya başlandı ve Peşte'de bugünkü Üllő Caddesi ve Soroksár Caddesi arasına düşen sahanın hipodrom yapımı için uygun olduğuna karar verildi. Hipodrom büyük bir çabayla bitirildi ve 1827 yılında yapılacak olan at yarışlarına yetiştirildi. Peşte'de ilk at yarışı 6 Haziran 1827 tarihinde 22 atın katılımıyla yapıldı ve hipodrom yirmi beş bin kişiyi ağırladı. Bu ilk adımın atılmasından sonra Macaristan'da atçılık faaliyeti büyük bir hızla ilerledi ve gelişti.¹⁰

⁸ Sinóros, *a.g.m.*, s. 13; https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1.

⁹ <http://www.lovasok.hu/index.php?i=20255> (13.10.2015).

¹⁰ <http://www.origo.hu/sport/x-mag/20051014budapesti.html> (31.10.2015).

Széchenyi, at yetiştiriciliğine o kadar önem veriyordu ki, bu amaçla 1828 yılında atlar hakkında “*Lovákru!*” adlı bir eser yazmıştır. Bu eser tüm Avrupa’nın dikkatini çekmiş, Almancaya ve Dancaya da çevrilmiştir.¹¹ Széchenyi, en başından beri at yetiştiriciliğinin ulusal ekonomi için ne kadar önemli bir öge olduğunu vurgulamıştır. “... *Dünyanın bütün pazar yerlerini atlarımızla dolduralım ve Macar atının her yerde birincilik elde edeceğine inanalım*” diyerek bu konudaki görüşünü dile getirmiştir.¹² Lovakrul adlı kitabında da at yetiştiriciliğinin ülke ekonomisine olan katkılarını şöyle açıklar: “*At yetiştiriciliği bütün toplumun yararına sunulsun ve ülkenin gücünü arttırsın, her seviyede az veya çok gelişmeye ihtiyaç vardır; iyi bir kısrağa sanki her daim nadasa bırakılmış verimli bir toprak gözüyle bakmak gerekir*”.¹³

b) Macar Bilimler Akademisi

István Széchenyi’nin Macaristan’a kazandırdığı en büyük eserlerden birisi de “*Macar Bilimler Akademisi*”dir (Magyar Tudományos Akadémia, MTA). Macaristan’da bir bilimler akademisi kurulması fikri uzun yıllardan beri çeşitli vesilelerle gündeme getirilmekteydi. Tarihçi ve yazar Mátyás Bél (1684-1749) daha 1735 yılında böyle bir girişimden söz etmişti. Yazar, şair ve Macar Aydınlanma Hareketi’nin öncülerinden György Bessenyei (1746/1747-1811) “*Egy Magyar Társaság iránt való jámbor szándék*” (Viyana, 1790) başlıklı eserinde Macaristan’da bir bilim topluluğu oluşturma fikrini ortaya atmışsa da, bu fikir olgunlaşp hayata geçirilememiştir. 1791 yılında toplanan Meclis, askerlikle ve güzel sanatlarla ilgili bir akademi kurulmasının yanı sıra bilim alanında da bir akademi kurulmasını kabul etmiş ancak bu olay da gerçekleşmemiştir. Teolog György Fejér (1766-1851), “*Jutalomra érdemesített értekezés egy magyar tudós társaság legkönyebb s leghelyesebb felállitásáról*” (Peşte, 1809) adlı eserinde bu konuya dikkat çekmiştir.¹⁴

11 Eylül 1825 tarihinde Pozsony’da toplanan Meclis’e István Széchenyi de katılmış ve 3 Kasım 1825 tarihinde Meclis’te yaptığı etkili konuşmalardan sonra Meclis, aldığı kararla Macar Bilimler Akademisi’nin kurulmasına gerekli desteği vermiş ve Macaristan’ın en önemli kurumlarından biri olan Akademi’nin temelleri bu şekilde atılmıştır. Bu

¹¹ Sinóros, *a.g.m.*, s. 13.

¹² Sinóros, *a.g.m.*, s. 14.

¹³ Sinóros, *a.g.m.*, s. 14.

¹⁴ http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/tudomany/tortenet.html (26.09.2015).

konuda krallık danışmanı István Máriássy'nin (1753-1830) ve siyaset adamı Felsőbüki Pál Nagy'ın da (1777-1857) büyük etkisi olmuştur. Széchenyi'nin bir yıllık gelirini – 60.000 forint – Akademi'nin kuruluşu için bağışlaması diğer aristokratları da harekete geçirmiş, Széchenyi'den sonra Kont Ábrahám Vay (1789-1855) 8.000, Kont György Andrassy (1797-1872) 10.000, Kont György Károlyi (1802-1877) 40.000 forint bağışta bulunmuştur. Nádor¹⁵ József de (1776-1847) 10.000 forint ile Akademi'nin kuruluşuna destek olmuştur. Macar Bilim Cemiyeti'nin – günümüzdeki adıyla Macar Bilimler Akademisi – kuruluşu bu şekilde gerçekleşmiştir.¹⁶

Akademi'nin kuruluş hazırlıklarının ve tüzüğünün tamamlanmasından sonra ilk toplantı 17 Kasım 1830 tarihinde Pozsony'da yapılmış, başkanlığa tarihçi ve hukuk uzmanı József Teleki (1790-1855), başkan yardımcılığına da István Széchenyi seçilmiş ve ilk 23 asli üye belirlenmiştir. Széchenyi, 27 Kasım 1842 tarihinde ikinci başkan olarak Akademi'de bir açılış konuşması yapmış, bu konuşmasında özellikle dilin sadeleşmesi üzerinde durmuştur. O, Macar dilini kendi zamanında sadece korumak ve sadeleştirmek amacını gütmemiş, yaşayan modern bir dil olması için de çaba göstermiştir. Bu yüzden Macar dilinin Macaristan'ın resmi dili olması için çok mücadele etmiş ve 13 Kasım 1844 tarihinde Macarca Macaristan'ın resmi dili olarak kabul edilmiştir. Széchenyi'nin Viyana hükümetinin politikalarına karşı tek bir ümidi vardı. O da Macar dilinin güçlenmesi ve sadeleşmesiydi. Széchenyi'ye göre dil ve milliyet kavramları birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Dilde bütünlük sağlanmadıkça ulusal anlamda da bir bütünlükten söz edilemez. Dilin birleştirici gücünün milleti oluşturan öğeleri bir arada tutacağına inanır. Ancak bunun gerçekleşmesi için yoğun ve doğru bir dil öğreniminin ve dilin her alanda yaygın ve saf halde kullanımının gerekli olduğunun altını çizer.¹⁷ Bu konuda Akademi'ye büyük görev düşüyordu. Macar Bilimler Akademisi kurulduğu günden bu yana Macar dili hakkında birçok araştırma yapmış ve Macar dilinin güçlenmesi ve gelişmesi için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹⁸

¹⁵ **Nádor:** Hükümdar yetkisine sahip asilzade.

¹⁶ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 382;

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Tudom%C3%A1nyos_Akad%C3%A9mia.

¹⁷ Gyula Szekfű, “Széchenyi A Kisebbségi Kérdésről”, *Székely útkereső*, (1. évf.), 4-5. sz., 1990, s. 2; Ernő Fábrián, “Széchenyi István szabadelvű politikai modellje”, *Erdélyi Múzeum*, (54. évf.), 1-4. sz., 1992, s. 20; Ágnes Földi, “A vadság és a civilizáció fogalmi Széchenyi István Hítel és Világ Című Müveiben”, *Tiszatáj*, (47. évf.), 9. sz., 1993, s. 80.

¹⁸ F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, (çev.) İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s. 192-193; Kinga Körmendy, “Látjátok Feleim..., A magyar nyelvelmékek

Akademi, özellikle 1870’li yıllardan sonra Macaristan’da bilimsel yaşamın merkezi haline gelmiştir. Günümüzde 11 ana bilim dalında (Lengüistik ve Edebiyat, Felsefe ve Tarih, Matematik, Ziraat Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Mühendislik, Kimya, Biyoloji, Ekonomi ve Hukuk, Coğrafya, Fizik) faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁹

Kont József Teleki’nin 30.000 ciltlik aile kütüphanesini 17 Mart 1826 tarihinde Akademi’ye bağışlamasıyla Akademi tarihinde yeni bir sayfa açılmış, kütüphanenin resmi açılışı ise 1844 yılında yaklaşık 50.000 ciltlik eserle yapılmıştır.²⁰

c) Nemzeti Casino (Ulusal Kulüp)

Macar Bilimler Akademisi’nin kuruluşundan sonra Széchenyi, Avrupa’nın sadece belli başlı ülkelerinde bulunan ağırlıklı olarak aristokratların, şairlerin, yazarların, fikir adamlarının ve entelektüellerin bir araya gelip fikirlerini tartıştığı, yaşanan olaylar üzerine yorum yaptığı “*Nemzeti Casino*” (Ulusal Kulüp) kurulması için harekete geçti. Széchenyi, 1827 yılının Nisan ayında şöyle bir öneride bulunmuştu: “*Halkın eğitimi, halkın yararına olması için, görüşlerin ifade edilmesi adına ve sağduyulu tartışmaların yapılması amacıyla bir cemiyet oluşturalım*”.²¹

1827 yılında “*Pesti Casino*” olarak kurulan bu kulüp, 1830’dan sonra “*Nemzeti Casino*” ismini almıştır. İlerleyen zaman içinde Macaristan’da liberalizmin ve bağımsızlık düşüncesinin merkezi haline dönüşecek ve Viyana’nın başını epey ağrıttacaktır. 10 Haziran 1827 tarihinde Peşte’de Dorottya Caddesi’nde bulunan Vogel-ház’da Nemzeti Casino’nun kuruluşu için bir araya gelenlere Széchenyi şöyle demiştir²²: “*Londra’daki, Paris’teki, Prag’daki ve diğer birçok kasino örneğinde olduğu gibi, yurdumuzda da önde gelen ve iyi tanınan, akıllı, değerli kişilerin, toplumun*

---

kiállítás s Széchenyi István”, *Szín*, (15. évf.), 2. sz., 2010, s. 100; Kristó vd., *a.g.e.*, s. 410; http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/tudomany/tortenet.html.

¹⁹ <http://mta.hu/articles/history-of-the-hungarian-academy-of-sciences-129195> (19.10.2015).

²⁰ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 410; http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/tudomany/tortenet.html.

²¹ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 390; <http://www.mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivum/950-a-pesti-kaszino-1830-tol-nemzeti-kaszino-casino-alakulo-uleset-185-eve-1827-junius-10-en-tartottak> (26.09.2015).

²² Ágnes Károly, “Nemzeti Casino - A tisztességes élvezetek gyűlhelye”, *Nembulvár*, 2013. Július. 11, <http://nembulvar.hu/site/index.php/memoria-48/visszanez/5441-nemzeti-casino-a-tisztesseseg-elvezetek-gyulhelye> (26.09.2015).

her kesiminden insanların birbirleriyle samimi bir şekilde konuşacakları ya da çeşitli siyasi gazeteleri ve ekonomik, bilimsel, sanatsal dergileri okuyacakları farklı, göze çarpan bir toplantı yeri olsun.”

Ancak Macaristan'daki Nemzeti Casino sadece aristokratlara, edebiyatçılara ve entelektüellere açık olmayıp, aynı zamanda tüccarlar ve bankerler gibi ticaret ve sanayi ile uğraşan insanlara da açık olduğundan ilerleyen zaman içinde Macar halkının aşağı yukarı her kesimi arasında bir kaynaşma sağlamış ve her türlü fikrin, yorumun, düşüncenin tartışıldığı bir merkez haline almıştır. Burada Macarcadan başka dil konuşulmadığından, “resmi dil” Macarca olduğundan, Nemzeti Casino Macar dilinin gelişiminde de önemli bir yere sahiptir.²³

Kuruluşu sırasında İngiltere'deki örnekler ve Viyana'daki “*Jockey Club*” esas alınmıştır. István Széchenyi, buranın yönetimini bizzat üstlenmiş ve başlangıçta 46 kişi olan – aralarında Baron Miklós Wesselényi, yazar, politikacı ve Macar Reform Çağı edebiyatının en önemli temsilcisi András Fáy (1786-1864) ve İskoç mühendis Adam Clark (1811-1866) da vardı – üye sayısı sürekli olarak artarak yüzyılın sonunda 750 kişiyi bulmuştur. Zamanla siyaset alanında önde gelen kişiler de buraya gelmeye başlamıştır ki, bunlar arasında Avusturya-Macaristan Veliahdı Arşidük Rudolf (1858-1889) da vardı. Hatta Avrupa'yı Avusturya'nın merkezde olduğu bir federasyon yönetimi altında birleştirmeyi amaçlayan “*Metternich Sistemi*”nin de kurucusu olan Avusturyalı diplomat Prens Klemens von Metternich (1773-1859) dahi 1830 yılında Nemzeti Casino'ya kabul edilmişti.²⁴

Nemzeti Casino'ya Macar dilinde ve yabancı dilde çeşitli gazeteler ve dergiler geliyor, buraya gelen kişiler bunları okuyor ve gelişmelerden haberdar oluyordu. Kütüphanesi hızlı bir şekilde büyümüş, başlangıçta üç yüz adet olan kitap sayısı birkaç yıl içinde üç bine çıkmıştır. Nemzeti Casino'da sık sık dans eğlenceleri, müzik geceleri ve ziyafetler düzenleniyordu. Casino, kısa zamanda Macar toplumunun yeniliklerden ve Macaristan sınırları dışındaki gelişmelerden haberdar olduğu bir konuma ulaşmış ve Macar toplumuna ivme kazandıran bir konum elde etmiştir.

²³ Károly, *a.g.m.*, <http://nembulvar.hu/site/index.php/memoria-48/vissznez/5441-nemzeti-casino-a-tisztesseseg-elvezetek-gyulhelye>.

²⁴ <http://www.mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivum/950-a-pesti-kaszino-1830-tol-nemzeti-kaszino-casino-alakulo-uleset-185-eve-1827-junius-10-en-tartottak>.

Yavaş yavaş taşradaki şehirlerde de fikir kulüpleri, tartışma cemiyetleri ve okuma toplulukları kurulmaya başlanmıştı. Viyana hükümeti bu gelişmelerden rahatsızlık duysa da Macar Bilimler Akademisi ve Nemzeti Casino, Macaristan'da kültür, fikir, sanat alanında ve sosyal yaşamda uzun yıllar etkili oldu ve alınan kararlar üzerinde etkisini hissettirdi.²⁵

d) Buharlı gemi ve tersane

Macaristan'da ilk buharlı gemi 1817 yılında Drava Nehri kıyısında bulunan Sellye'de Antal Bernard tarafından yaptırılan "*Carolina*" isimli gemidir. Geminin çalışması için gerekli izin Viyana'dan ancak bir yıl sonra alınabilmiştir. Tuna Nehri'nde işletilen ilk buharlı gemi olan Carolina 1822 yılında batmıştır.²⁶ Macaristan'da yeniden bir buharlı geminin işletilmesi için 1830'lu yıllara kadar beklemek gerekmişti. Széchenyi, bu konu ile ilgili olarak günlüğüne şöyle yazmıştır: "*Bütün Macaristan'da ne büyük, ne de küçük sıradan bir (buharlı) gemi dahi bulamadım*".²⁷

Carolina'nın batmasından sonra 1829 yılında John Andrews ve Joseph Prichard adlı iki İngiliz gemi yapımcısı Tuna Nehri'nde faaliyet göstermek için buharlı gemi yapımı işini üstlenirler. 1829 yılında "*Duna Gözhajózási Társaság*"ın (Tuna Buharlı Gemi Şirketi) kurulmasından sonra şirketin ilk gemisi olan "*Franz –Ferenc– I.*" 1830 yılındaki deneme seferlerinin ardından on beş yıl boyunca düzenli seferler yapmak için gerekli izni almıştır.²⁸

²⁵ Eckhart, *a.g.e.*, s. 178; Sinóros, *a.g.m.*, s. 13; Károly, *a.g.m.*,
<http://nembulvar.hu/site/index.php/memoria-48/visszanez/5441-nemzeti-casino-a-tisztesseges-elvezetek-gyulhelye;>
<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/095/pc009589.html#2> (09.08.2015);
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzeti_Casino;](https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzeti_Casino)
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Ist%C3%A1n.](https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Ist%C3%A1n)

²⁶ Judit Farkas, "Gözhajózás Magyarországon", *Sulinet*, 2013.10.03,
<http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/tudomany/gozhajozas-magyarorszagon> (01.11.2015).

²⁷ Zsolt Barta, "Ahol a kontinens első vastestű hajója is készült-Hajógyár a sziegeten", 2015.10.27, *Nullahategy*, <http://nullahategy.hu/hajogyar-a-sziegeten/> (01.11.2015).

²⁸ J. János Varga, "Budapest Főváros Levéltára anyagából Széchenyi István és a Duna Gözhajózási Társaság", *Budapest: a székesfőváros történeti, művészeti és társadalmi képes folyóirata*, (15. évf.), 7. sz., 1977, s. 40; Kristó vd., *a.g.e.*, s. 397; Farkas, "Gözhajózás Magyarországon", <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/tudomany/gozhajozas-magyarorszagon> (01.11.2015).

Széchenyi, başından beri Macaristan'ın ilerleme ve gelişme yolunda adımlar atmasının önemli aşamalarından birisinin de ulaşım faaliyetlerini esaslı şekilde yeni baştan ele alıp, bu alanda köklü reformlar yapmaktan geçtiği gerçeğini vurgulamış, hatta Tuna Nehri'ni Karadeniz'e kadar ticaret yapılabilir hale getirmeği planlamıştı. Bu konuda şöyle demiştir: “*Budapeşte'nin bir çıkmaz sokakta olmaması için her şeyi yapın. Bunu başarmak için Tuna'nın ulaşım ve ticarete açılması gerekmektedir. Avrupa'nın ana su yolu Tuna'dan geçmelidir. Mavnaları atlar çekmemeli, buharlı gemiler yüzmelidir. Büyük işler yapmaya cesaret edin!*”²⁹

Bu amaçla 1830 yazında Peşte'den yola çıkarak Tuna Nehri üzerinde Vaskapu'ya³⁰ kadar inceleme çalışmalarında bulunmuştur. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler hidrograf Pál Vásárhelyi'nin (1795-1846) mühendislik çalışmalarıyla bir araya gelince Macaristan'da hem buharlı gemi süreci yeni bir aşamaya girmiş oldu, hem de başta Tuna Nehri olmak üzere nehirlerin ulaşım için düzenlenip ıslah edilmesi gündeme geldi.³¹

Öncelikle Tuna Nehri'nin yatağından aşağı yukarı 4.000 m³ kaya patlatılıp çıkarılmış ve Vaskapu civarındaki su seviyesi buharlı gemilerin geçişine uygun hale getirilmiştir. Nehrin sol kıyısında düşük olan su seviyesini dengelemek için ıslah çalışmaları yapılmış ve 122 km. uzunluğunda bir yol inşa edilmiştir. Bu çalışmalardan sonra ilk buharlı gemi 14 Nisan 1834 tarihinde Vaskapu'dan geçti. Széchenyi, aynı yıl gemi motorları ve nehirde ıslah çalışmaları yapabilen makineler satın almak için Londra'ya gitti. Bu makinelerin çalıştırılması amacıyla ilerleyen yıllarda “*(Széchenyi) Lánchid*”in yapımında da görev alacak olan İskoç mühendis Adam Clark İngiltere'den Viyana'ya geldi. “*Vidra*” isimli buharlı kazı makinesinin de yardımıyla Óbuda'da buharlı gemilerin yanaşmasına uygun bir liman yapıldı.³²

Limanın yapımından sonraki adım yine aynı yerde bir tersane inşa etmek oldu. Tersane 1835 yılında bitirildi ve bu tersanede imal edilen ilk

²⁹ Nóra Juhász, “Az első gőzöstöl fultonig”, *Budapest 100*, s. 3.

³⁰ **Vaskapu (Demirkapu):** Tuna Nehri üzerinde yer alan bir boğaz. Sırbistan ve Romanya sınırının bir kısmını oluşturur. Sınır boyunca 134 km. uzunluğa sahiptir ve Avrupa'nın en büyük ve en uzun boğazıdır.

³¹ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 397; Farkas, “Gőzhajózás Magyarországon”, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/tudomany/gozhajozas-magyarorszagon>.

³² Farkas, “Gőzhajózás Magyarországon”, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/tudomany/gozhajozas-magyarorszagon>.

buharlı gemi olan “*Árpád*” 1836 yılında suya indirildi. Bundan sonra tersanede değişik amaçlara yönelik – römorkör, yük dubası, buz kırıcı gemi, yüzen vinç ve gemi modernizasyonları – gemiler de yapıldı. 1837 yılında “*Mária Anna*” isimli geminin yapımı bitirildi. Óbuda’daki tersanede 1839 yılında çelik gövdeye sahip ilk gemi olan “*Sophie*” inşa edildi. Son ahşap gövdeli gemi olan “*Galathea*” da yine aynı yıl yapıldı. 10 Ağustos 1844 tarihinde ise “*Széchenyi*” isimli buharlı gemi suya indirildi.³³ 1846 yılında “*Balaton Gőzhajózási Társaság*” (Balaton Buharlı Gemi Şirketi) kuruldu ve Balaton Gölü’nde “*Kisfaludy*” isimli ilk buharlı gemi işletilmeye başlandı.³⁴ Óbuda’daki tersanede ilerleyen yıllarda birçok gemi inşa edildi ve tersane uzun yıllar boyunca Macaristan ekonomisine büyük katkılar sağladı.

e) (Széchenyi) Lánchíd

Kont István Széchenyi’nin en büyük amaçlarından birisi de Tuna Nehri’nin iki yakasını birbirine bağlamak, bu şekilde Macaristan ekonomisine katkıda bulunmak ve zaman zaman Buda ve Peşte arasında aksayan ulaşımı nihai bir şekilde çözüme kavuşturmaktı. Bundan başka Széchenyi, Tuna Nehri üzerine yapılacak köprüyü ulusal bir mesele olarak ele alıyor, Reform Çağı’nda Macaristan’ın yeniden doğuşunun bir simgesi olarak görüyor, gerçekleşmesi halinde Macaristan’ın ilerleme ve gelişme yolunda kat ettiği mesafelerin somut bir şekilde göz önüne serilebileceğini düşünüyordu.³⁵

Tuna Nehri üzerine bir köprü yapılması düşüncesi Széchenyi tarafından kararlı bir şekilde gündeme getirildiği zaman, iki durum ön plana çıktı: Birincisi, olası su taşkınlarının Buda’ya ve Peşte’ye zarar verecek olması; ikincisi ise Macaristan’da daha önceden bu şekilde bir inşaat faaliyeti yapılmadığı için bu konudaki tecrübe eksikliği idi.³⁶

³³ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 397; Barta, *a.g.m.*, <http://nullahategy.hu/hajogyar-a-szigeten/>; https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%buda_i_Haj%C3%B3gy%C3%A1r (01.11.2015). Tersane hakkında ayrıca bkz: Zoltán Rempert, “Grof Széchenyi István és a Duna Menti Vasmű”, *Technikatörténeti szemle*, 20. sz., 1993, s. 69-86. Macaristan’da buharlı gemiler hakkında ayrıca bkz: Nóra Juhász, “Az első gőzöstől fultonig”, *Budapest 100*, s. 1-9.

³⁴ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 397.

³⁵ Mustos, *a.g.m.*, <http://fizikaiszemle.hu/archivum/fsz9201/mus9201.html>.

³⁶ Sinóros, *a.g.m.*, s. 13; <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/095/pc009589.html#2>; https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n.

Széchenyi, köprünün yapım faaliyetiyle bizzat ilgilenmiştir. Köprünün planlarının çizilmesinin ardından projenin başına İngiliz mühendis William Tierney Clark (1783-1852), yapım ekibinin başına ise İskoç mühendis Adam Clark getirilmiştir. Uzun süren planlamalardan sonra Baron György Sina'nın (1783-1856) finanse ettiği köprünün yapımına 28 Temmuz 1840 tarihinde başlanmıştır.³⁷ 24 Ağustos 1842 tarihinde Lánchíd'in ilk temel taşı kalabalık bir davetli topluluğunun önünde yerine konulmuştur. Macar siyaset adamı Lajos Kossuth (1802-1894), bu vesileyle şöyle yazmıştır: “*Köprü artık bir varsayım değildir... Bugün ulusal birliğimizin ilk taşı koyduk*”.³⁸

Köprünün çelik malzemeleri 2 Ekim 1846 tarihinde nakledilmeye başlanmıştır. İlk zincir sırası ise 28 Mart 1848 tarihinde çekilmeye başlanmış ve 18 Temmuz 1848 tarihinde köprünün zincirlerle donatılma işi tamamlanmıştır. Köprü, 1848-1849 Macar Özgürlük Savaşı'nda³⁹ zarar görmüştür. Avusturya kuvvetleri 5-6 Ocak 1849 tarihinde Peşte'yi ele geçirmişlerdir. Macar birlikleri şehre yaklaşınca Avusturya birlikleri Buda'ya çekilmiştir. İlkbahar boyunca devam eden mücadelede bir top güllesi köprünün Buda tarafında bulunan ayağına isabet etmiş ve zarar vermiştir. Bütün güçlülere rağmen köprünün yapımı 11 Temmuz 1849 tarihinde sona ermiş ve köprü, 20 Kasım 1849 tarihinde açılmıştır. Széchenyi, Adam Clark'a yazdığı mektubunda şöyle der: “*Her şeye kadir olan Tanrı, ikimizi bir arada tuttuğu sürece büyük eserler meydana getirebileceğimize kesinlikle eminim*”.⁴⁰

Tuna Nehri üzerine bir köprü yapılmasıyla sadece Buda ve Peşte değil, aynı zamanda Macaristan'ın iki yakası da birbirine bağlanmış oluyordu. Lánchíd, ulaşımı kolaylaştırdığı gibi, Macar ekonomisine de katkı

³⁷ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 397;

http://www.sulinet.hu/orokseg/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/A_budapesti_duna_hidak/pages/004_a_szechenyi_lanchid.htm (28.09.2015).

³⁸ http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/A_budapesti_duna_hidak/pages/004_a_szechenyi_lanchid.htm.

³⁹ **1848-1849 Macar Özgürlük Savaşı:** 15 Mart 1848 tarihinde başlayan ve 4 Ekim 1849 tarihinde sona eren Macaristan tarihinin en önemli gelişmelerinden birisidir. Avusturya'ya karşı reform istekleriyle başlamış, gelişen olaylar sonucunda bir bağımsızlık savaşı haline dönüşmüştür. Bağımsızlık mücadelesi birleşik Avusturya-Rus orduları karşısında Macaristan'ın kaybıyla sonuçlanmıştır.

⁴⁰ Eckhart, *a.g.e.*, s. 179;

http://www.sulinet.hu/orokseg/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/A_budapesti_duna_hidak/pages/004_a_szechenyi_lanchid.htm.

sağlamış ve Macaristan'ın Reform Çağı'nda ilerleme ve gelişme yolunda ne kadar mesafe kat ettiğinin gözle görülebilir bir ispatı olmuştur.

f) Buda ve Peşte'nin imarı

Széchenyi, Macaristan'ın yönetim merkezinin Viyana'ya yakın, Erdel'e ise uzak olmasını istemiyordu. Bu görüşünü Világ (1831) adlı eserinde şöyle dile getirmiştir: "...*Meclis de ülke sınırında yer alan ve Erdel'den uzakta bulunan Pozsony'da toplanmamalı, ülkenin kalbinde [Budapeşte] toplanmalıdır...*".⁴¹ Viyana Sarayı yakınında yaşayan ve Macarlık değerlerine yabancılaşmış Macar toplumunun aydın, kültürlü ve entelektüel kesimini Buda'ya ve Peşte'ye çekmek için Budapeşte'yi bir dünya şehri haline getirmek istemiştir.⁴² Hipodrom, Macar Bilimler Akademisi, Nemzeti Casino, Lánchíd, tersane ve un fabrikası (Hengermalom) haricinde Peşte'de bir tiyatro binası inşa edilmiş, pazar yerleri kurulmuş, parklar ve bahçeler yapılmıştır. Széchenyi, 1829 yılında Kontes Júlia Zichy'e (1808-1873) yazdığı mektubunda şöyle der: "*Macaristan'ın yüreği Peşte ve Buda'dır. Biçare yürek toz içindedir ve paslanmıştır, bunu değiştirmek için ona daha çok yardımcı olmalıyız. Yüreği başka bir yere koyamam, lakin güzelleştirebilirim*".⁴³

2. Eserleri

Habsburg İmparatorluğu sınırları içinde yer alan Macaristan, XIX. yüzyılda diğer Avrupa ülkelerinden özellikle sanayi alanında geride kalmıştı. Macaristan ekonomisi Avrupa'nın sanayileşme çağına girdiği bir dönemde neredeyse tamamen tarıma dayanıyordu. Sanayi ekonomi içerisinde az bir yere sahipti, o da zaten ihtiyacı karşılamıyordu.⁴⁴ Bu gerçeklerin farkında olan ve ilerleme ve gelişme yolunda hangi adımların atılması gerektiğini bilen Széchenyi, bu konudaki düşüncelerini, görüşlerini

⁴¹ Vera Bácskai, "Széchenyi terve Pest-Buda felemelésére és szépítésére", *EPA Budapesti Negyed* 2, (1993/2), <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00002/bacsikai.htm> (09.08.2015).

⁴² Eckhart, *a.g.e.*, s. 179; Budapeşte'nin gelişimi hakkında ayrıca bkz: Albert Gárdonyi, "Széchenyi István szerepe Budapest fővárossá fejlesztésében", *Tanulmányok Budapest múltjából*, 9. sz., 1941, s. 1-31.

⁴³ Bácskai, *a.g.m.*, <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00002/bacsikai.htm>.

⁴⁴ Kristó vd., *a.g.e.*, s. 382; <http://erettsegi24.hu/tortenelem/szechenyi-istvan-reformprogramja/> (04.10.2015).

ve önerilerini “*Hitel*” (1830), “*Világ*” (1831) ve “*Stádium*” (1833) adlı eserlerinde kaleme almıştır.⁴⁵

28 Ocak 1830 tarihinde yayımlanan “*Hitel*”, Macar ekonomisi hakkında yazılmış ilk eserdir. Eser, esas itibarıyla Macar insanının yaşamakta olan ekonomik ve toplumsal gelişmelere yabancı kalmaması, değişmekte olan yapıya ayak uydurması ve bir şekilde gelişen ve değişen süreçlerle kaynaşması gerektiğini vurgular. *Hitel*'de Széchenyi, Macar aristokratlarının ülkenin toplumsal ve ekonomik gelişmesini mutlaka bir sonuca bağlamaları ve bu durumun başta serfler olmak üzere halkın tüm kesimlerini kapsamaması gerektiğinin altını çizer. Macaristan'da tarım ve sanayi alanında yapılması gereken yatırımlar kredi alınamaması yüzünden uzun yıllardır yapılamıyor, bu durum ülkenin gelişmesinin önündeki en büyük engeli teşkil ediyordu. Mülk sahipleri, Kral Büyük Lajos (1342-1382) devrinde kabul edilen, 1351'den beri yürürlükte olan “*Avicitas (Ősiség)*” ve “*Fiscalitás*” adlı iki yasa yüzünden kredi alamıyor ve bu durum da tarım ve sanayi alanında yapılmak istenen yatırımları engelliyordu.⁴⁶

Avicitas (Ősiség), bir asilzadenin kendi mülkü üzerinde tasarruf hakkı kazanması, bu mülkün satışının ve satış sonunda tasarruf edilmesinin ancak belli kişilerin mülkün satışına izin vermesiyle olabileceği esasına dayanan bir sistemdir. Macaristan'da XIX. yüzyılda hâlâ uygulanmakta olan bu mülk sistemi Ortaçağ'dan gelen ve bölünemeyen aile mirası sürecinin bir sonucudur. *Fiscalitas* ise ailenin sona ermesi durumunda mülkün kralın inisiyatifine geçmesi demektir. Ancak bu durum mülk üzerindeki kullanım hakkını sınırlamaktadır. Bu uygulama arazilerin kıymetini düşürüyor ve karşılık gösterilemediğinden dolayı kredi de alınamıyordu.⁴⁷ Széchenyi bu konuda şöyle demiştir:

“Bir şeyin benim olması ve şahsıma ait bulunması fikri, onunla mümkün olan her şeyi yapabilirim demektir. Mademki mallarımla her şeyi yapamıyorum, o zaman benim malım diyemem, yani kendimin değildir. Ben fiilen, manen ve maddeten mümkün olmayan, mukaddes tacın azası yahut Aziz István krallık libasının bir parçası olmak gibi büyük bir şeref

⁴⁵ Széchenyi'nin eserleri için ayrıca bkz. András Gergely, “Széchenyi István Mint Író”, *Irodalomtörténeti közlemények*, (90. évf.), 1-2. sz., 1986, s. 32-53.

⁴⁶ Eckhart, *a.g.e.*, s. 177; Kristó vd., *a.g.e.*, s. 382.

⁴⁷ Eckhart, *a.g.e.*, s. 177.

GÖKHAN DİLBAŞ

*için mülk sahibi değil, sadece onun bir müntefiyim... ve bu...
umumi fakirliğin asıl sebebidir”.*⁴⁸

Macaristan’da ticaretin istenilen şekilde olmaması tarıma da zarar veriyor, gümrük sistemindeki ve nakliye sürecindeki aksaklıklar da tarım ürünlerinin iç piyasada pazar bulmasını engelliyordu.⁴⁹

Széchenyi, eserinde Macaristan’ın bu sarmaldan nasıl çıkacağını da göstermiştir. Asilzadeler üzerindeki vergi muafiyeti kalkacak ve ticareti düzenleyen yasalar vakit kaybedilmeden çağa uygun hale getirilecektir. Széchenyi, Macaristan’daki serflik düzeninin de mülklerin başkalarına serbestçe satılması sürecinde tedrici olarak sona erdirilmesini istiyordu. Önce mülkler serbest bir şekilde başkasına satılabilecek, ardında da zaman içinde serflik düzeninin kaldırılmasıyla serfler de diğer toplum kesimlerinin sahip olduğu hakları elde edecektir.⁵⁰ Széchenyi’nin bu eseri 1830’lu yıllarda gelişen, burjuvalaşma sürecine girmiş, çağdaş kapitalist şartların inşasını amaçlayan ancak dağınık bir halde bulunan reform hareketini düzenli bir program haline dönüştürmüştür.⁵¹ Hitel’de şöyle der: “*Birçok vatansız insanın yaptığı gibi geçmişe bakmaktan ziyade geleceğe bakıyorum; bir zamanlar neler yaptığımızı düşünmüyorum, lakin zaman ilerledikçe neler yapabiliriz ve geleceğimiz nasıl olur diye kafa yoruyorum*”.⁵²

Széchenyi’nin düşünceleri o kadar yenilikçi anlayışlar içeriyordu ki, Macar toplumu içinde özellikle Macarlık değerlerine önem veren aristokrat kesim ve aydınlanmacı fikirlerden etkilenmiş genç nüfus arasında heyecanlı taraftarlar bulduğu gibi, bu düşüncelere şiddetle karşı çıkan kesimler de ortaya çıkmıştır. Karşı çıkanların başını Kont József Dessewffy (1771-1843) çekiyordu. “*A Hitel czímü munka taglalatja*” (1831) adlı eserinde Széchenyi’nin önerilerini şiddetli bir şekilde reddetmiştir. Bunun üzerine Széchenyi 1831 yılında yazdığı “Világ”da tezlerini daha da genişletir ve Dessewffy’ye cevap verir. Burada Macar milleti için gerekli olan aydınlanmacı ve liberal düşüncelerin, ilerlemenin ve gelişmenin mutlaka

⁴⁸ Eckhart, *a.g.e.*, s. 177 (Stádium, s. 74’den aktardı).

⁴⁹ Eckhart, *a.g.e.*, s. 177-178.

⁵⁰ Eckhart, *a.g.e.*, s. 178;

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_\(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n)) (04.10.2015).

⁵¹ Incze, *a.g.m.*, s. 22.

⁵² Katalin Kelemen, “200 éve született Széchenyi István”, *Székely útkereső*, II. évfolyam, 5-6. sz., 1991, s. 13.

sağlanması gerektiğini belirtir ve asilzadelere ait mülklerin satışı üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasına dikkat çeker. Bundan başka kanun önünde eşitlik ve kredi alımlarının da düzenlenmesi gerekliliğine vurgu yapar.⁵³ Világ'da açık bir şekilde Macar milletinin kalkınması için izlenecek yolu anlatır. Burjuva düzenini oluşturan reform programının kültürel bağlantılarının, milletin yükselişinin kültürlü insanların sayısının artmasıyla sağlanacağını ve kültür çemberinin genişletilmesi gerektiğinin üzerinde durur.⁵⁴

1831 yılındaki köylü ayaklanması ve kolera salgınından sonra yazdığı "Stádium" adlı eserinde ise Macaristan'ın ilerlemesi için yapılması gerekenleri on iki madde halinde açıklar: "1. Kredi alınması. 2. Bir mülkün belirli şartlarla başkasına bırakılma hakkının kaldırılması. 3. Devletin mirasçılığının sona erdirilmesi. 4. Mülk edinme hakkı. 5. Kanun önünde eşitlik. 6. Aristokratların üç yıllığına kendi haklarını müdafaa edecek hukuk müşaviri seçmemesi. 7. Yasal ve idari harcamaları sahip oldukları nispetinde soyluların da ödemesi. 8. Nehirlerin, yolların, dâhili vergilerin Meclis tarafından yönetilmesi. 9. Tekellerin, loncaların, sınırlamaların kaldırılması. 10. 1835 yılının ilk gününden başlamak üzere yasaların, kararların, yetkilerin, temyizlerin, anlaşmaların yalnızca Macar dilinde hazırlanmasının zorunlu olması. 11. Ülkenin yönetiminin sadece Helytartótanacs⁵⁵ ile beraber sürdürülmesi. 12. Yasal ve hukuksal tartışmaların açık olması." Bu maddeler Macar Meclisi'nde yürütülen çalışmalar için de bir program niteliği taşıyordu. Stádium'un Macaristan'da yayımlanmaması üzerine: "Kollarımı kesiyorlar, ayaklarımın üzerinde yürüyorum ve eğer bunları da keserlerse hizmet etmek amacıyla karnımın üzerinde sürüneceğim"⁵⁶ diyerek zorluklar karşısında yılmadığını ve Macaristan'ın kalkınması için çalışmaya devam edeceğinin mesajını verir. Bu eserlerin yayımlanmasından sonra şair János Arany (1817-1882) Hítel, Világ ve Stádium'u "göğre doğru yükselen üç piramit" şeklinde adlandırarak

⁵³ Eckhart, *a.g.e.*, s. 178; Kristó vd., *a.g.e.*, s. 383; Árpád Péter Harmat, "Gróf Széchenyi István élete", *Történelem Klub*, 2011.Október.09, <http://tortenelemklub.com/eletrajzok/ujkori-szemelyek/398-grof-szechenyi-istvan-elete> (04.10.2015); [https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_\(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n)).

⁵⁴ Kelemen, *a.g.m.*, s. 13.

⁵⁵ **Helytartótanacs (1723-1848)**: Habsburg İmparatorluğu'nun yönetimi altında işleyen ve Macaristan'ın yönetiminde söz sahibi olan hükümet organı.

⁵⁶ Kelemen, *a.g.m.*, s. 13.

Macaristan'ın ilerlemek ve Avrupa devletleri arasında söz sahibi olmak istiyorsa neleri gerçekleştirmesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁵⁷

Széchenyi, bu eserlerinden başka yaşamının son yıllarında yaşam felsefesini anlatan ve Macarlık değerlerinin aslında neler olması gerektiğini hatırlatan “*Ein Blick*” (1859) başlıklı bir eser daha kaleme almıştır.⁵⁸ Macar Özgürlük Savaşı'nın yenilgiyle bitmesi 1850'li yılların sonuna doğru birçok kişinin kafasında Macaristan'ın geleceği ile ilgili soru işaretleri oluşturmuştur ve Macaristan'da mutlakiyet yönetiminin devam etmesini isteyenlerin sayısı da küçümsenmeyecek derecede artış göstermiştir. Askeri mühendis ve müsteşar Ernő Hollán (1824-1900) “*Zur ungarischen Frage*” ve gazeteci ve avukat Aurél Kecskeméthy (1827-1877) “*Die Lebensfrage Österreichs*” başlıklı eserlerinde Macaristan'ın geleceği hakkındaki düşüncelerini yansıtmışlardır. Ein Blick'in amacı, Avusturyalı siyaset adamı Alexander Bach (1813-1893) yönetiminin gerçekliğini ortaya koymak, Macaristan üzerinde Avusturya'nın uyguladığı politikaları ve sıkıntıya sebep olan uygulamaları yöneten çevrelerin dikkatini çekmektir. Macar tarihinde 1850-1859 yılları arası “*Bach Dönemi*” olarak adlandırılır. Bu dönemde Habsburg İmparatorluğu'nun amacı Macaristan'ı bütünüyle imparatorluğa dâhil etmek ve imparatorluk içinde birlik sağlamaktır. Aslında eser, içindeki kelime oyunları, takma isimler ve çeşitli anlatım üslupları ile Bach yönetimini yermektedir. Ein Blick doğa bilimcisi ve yazar Jácint Rónay (1814-1889) aracılığıyla Londra'da basılmıştır. Bu eser Macaristan'da Bach sisteminin çöküş sebeplerinden birisidir.⁵⁹

Széchenyi 1841 yılında kaleme aldığı “*Kelet Népe*” (1841) adlı eserinde ise politikalarını beğenmediği Lajos Kossuth'u eleştirir, Avusturya ile yapılacak olan bir mücadelenin ülkeyi yıkıma sürükleyeceğini ve bu durumda zaten var olan otokrasinin despotizme dönüşeceğini belirtir.⁶⁰ Bu eserde ayrıca Kossuth'un kendisine haddinden fazla kıymet verdiğini ve Macar halkına kendini sevdirmeye derdinde olduğunu da belirtir.⁶¹

Bu eserlerinden başka 1814'den 1860'a kadar tuttuğu günlüğü Macaristan'ın XIX. yüzyıldaki durumunu, Macaristan'da yaşanan

⁵⁷ Gergely, *a.g.m.*, s. 43; Incze, *a.g.m.*, s. 23.

⁵⁸ Dezső László, *Akarom: Tisztán Lászatok Széchenyi István és a Magyar Jelen*, Erdélyi Fıatalok Kiadása, Cluj-Kolozsvár 1933, s. 16.

⁵⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n.

⁶⁰ Kelemen, *a.g.m.*, s. 13.

⁶¹ Eckhart, *a.g.e.*, s. 191.

gelişmeleri, Macar insanının yaşananlar karşısındaki düşüncelerini gösterirken, bir yandan da Széchenyi'nin Macaristan'ın geleceği hakkında neler düşündüğünü, Macaristan'ı daha ileriye götürmek için ne gibi atılımlar yapılması gerektiğini anlatır ve yaşanan süreçlere birinci elden ulaşmamızı sağlar.⁶²

3. István Széchenyi ve Lajos Kossuth

XIX. yüzyıl Macaristan tarihine damgasını vuran olaylardan birisi de István Széchenyi ve Lajos Kossuth arasında yaşanan tartışmalardır. İki politikacının tartışmasında entelektüellerin ve yazarların birçoğu Kossuth'un yanında yer almış, Széchenyi ise bu süreçte yalnız kalmıştır. Macaristan'ın nüfuzlu kişiliklerinden olan József Eötvös (1813-1871) ve Ferenc Deák dahi Kossuth'u Széchenyi'ye karşı savunmuşlardır. Sabırsız ve temkinsiz liberallerin başını çeken Lajos Kossuth bir an önce reformlar yapılmasını ve bu reformların sonuçlarının alınmasını istiyordu. Széchenyi ise Macaristan'ın bağımsızlık yolunda adımlar atması için öncelikle Macar milletinin birlik içinde olması gerektiğine vurgu yapıyordu. István Széchenyi'nin Macaristan'ın bağımsızlığı ile ilgili izlediği politikasının iki temel noktası bulunmaktadır: Birincisi Viyana hükümetine bağladığı umut, ötekisi ise Kossuth'un tarihi kişiliğinin Macar milletinin gözünde birleştirici bir özelliğinin bulunmamasıdır.⁶³

Aslında Széchenyi'nin reform programı Lajos Kossuth'un ve aşırı uçtaki liberallerin programlarına yakındı. Széchenyi ve Kossuth arasındaki siyasi mücadelenin temelinde Macaristan'ın ilerleme ve gelişme yolunda hangi yöntemi/yöntemleri izleyeceği sorusu yatmaktadır. Széchenyi, toplumsal ve politik konularda yapılacak olan reformların ılımlı bir şekilde ve özümseme sürecinden geçtikten sonra yavaş yavaş gerçekleştirilmesinden, hatta Viyana Sarayı'nın da desteğinin alınmasından yanaydı. Széchenyi'nin şu sözleri bu gerçeğin altını çizer: “*Kendimize güvenelim, gücümüze güvenelim, hazırlıksız bir şekilde asla adım*

⁶² László, *a.g.e.*, s. 17-18.

⁶³ Róbert Herman, “Lajos Kossuth (1802-1894)”, (çev.) Yılmaz Gülen, *Macaristan'dan Gerçekler*, 3. sayı, 2001, Budapeşte, s. 2; Kelemen, *a.g.m.*, s. 13; Judit Farkas, “Széchenyi István reformprogramja”, *Sulinet*, 2014.04.29, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/erettsegi-tetelek-2014-szechenyi-istvan-reformprogramja> (27.09.2015).

atmayalım”.⁶⁴ Kossuth ise daha sert bir politika taraftarıydı ve Avusturya’yı işe karıştırmadan reformlar yapmak ve sonunda Habsburg İmparatorluğu’ndan tamamen ayrılmaktan yanaydı. Széchenyi, Avusturya ile yapılacak olan bir mücadelenin iki sebepten dolayı başarısız olacağını görmüştü: Birincisi 1848-1849 yılları arasında gerçekleşen Macar Özgürlük Savaşı’nın umutsuz bir şekilde başlaması, ikincisi ise uzun vadede bir şekilde Macaristan’ın zaten bağımsızlığını kazanacak olmasıydı.⁶⁵

Széchenyi, ülkenin kalkınması için Habsburg İmparatorluğu’nun içinde kalınması gerektiğinin farkına varmış, bunun için bilinçli bir şekilde Viyana’dan ayrılmamayı düşünmüş, hatta ilk başta Viyana Sarayı’ndan reformları için destek isteyen bir politika gütmüştür. 1820-1830 yılları arasında zaman zaman Avusturya Başbakanı Prens Metternich’den birtakım siyasi reformlar için destek talep etmiştir. Metternich, bu reform taleplerine destek vermediği gibi Macaristan üzerindeki baskısını daha da arttırmıştır. Bu durum Széchenyi’nin Avusturya yanlıları ve radikal ayrılıkçılar arasında bulunan büyük bir kitleyi etkilemesine ve harekete geçirmesine sebep oldu.⁶⁶ 1840’lı yıllardan itibaren Viyana’dan destek alamayacağını anlayan Széchenyi, Macaristan hakkındaki planlarını, girişimlerini kimseden destek almadan, sadece Macar insanına dayanarak oluşturma yoluna gitti. Bu zamanda Avrupa’da Széchenyi gibi ulusal bir hareketin hem lideri, hem de başlatıcısı olan bir kişilik daha yoktur.⁶⁷

4. István Széchenyi, Macaristan’da Reform ve Bağımsızlık Düşünceleri

XIX. yüzyıl Avrupası’nda bilimde, sanatta ve toplumsal hareketlerde birbiri ardına gelişmeler yaşandığı, gerçekleşen oluşumların tam olarak anlaşılmasından ve özümsemeden adapte olunmaya çalışıldığı ve milliyetçilik düşüncesinin en üst noktaya çıktığı görülür. Yaşanan bu durumdan Macaristan ve Macar insanı da payını almıştır. Bu zamandaki oluşumların ve düşüncelerin Macar insanı üzerindeki etkisi ancak Macar

⁶⁴ Ákos Egyed, “Széchenyi István és nemzeti önismeret”, *Székely útkereső*, (1. évf.), 4-5. sz., 1990, s. 3.

⁶⁵ Lóránt Tilkovszky, “Gondolatok Széchenyi István hazafiasságáról – Halála 100. Évfordulója alkalmából –”, *Soproni szemle: művelődéstörténelmi folyóirat*, (14. évf.) 2. sz., 1960, s. 4.

⁶⁶ Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, (çev.) Savaş Aktur, C. 2., Dost Kitabevi, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 62.

⁶⁷ Székfü, *a.g.m.*, s. 2.

toplum yapısının derinlemesine analiz edilmesiyle birlikte gelişen olayların döngüsünün de çok yönlü araştırılması ile izah edilebilir.

İlerleme ve gelişme kaçınılmaz olgulardır. XIX. yüzyıl Macaristan tarihinde ilerleme ve gelişme söz konusu olduğu zaman yolumuz István Széchenyi ile kesişir.⁶⁸ Széchenyi'nin öngörülleri kozmik zaman ve insanlık tarihi üzerine kurulmuştur. İnsanlık tarihini kozmik bir süreç olarak ele alırken, zamanı hümanist bakış açısıyla değerlendirir ve bu bağlamda yaşanmakta olan tarihin ve ilerlemekte olan zamanın ritmini yakalamaya çalışır. Széchenyi'nin Macaristan ve Macar milleti hakkındaki öngörülleri birer kehanet olmayıp, bunlar belirtileri görülen olayların doğru bir şekilde analiz edilip, gerçekçi şekilde yorumlanmasına dayanır.⁶⁹ Széchenyi'nin Macaristan'ı bilimsel, akla ve mantığa dayalı değerler üzerinde yeniden inşa etmek istediği ve gelecek hakkında doğru tahminler yaptığı yazdığı eserlerden ve Macaristan'ı her alanda ileriye götürmek için gerçekleştirdiği faaliyetlerden açık bir şekilde anlaşılır.⁷⁰ Kossuth'un onun hakkında söylediği “*geleceğin kurucusu, geçmiş ve gelecek arasında bir bağlantıdır*” sözü bu gerçeği kanıtlamaktadır.⁷¹

XIX. yüzyıl Macaristan'ında zamanını doldurmuş feodal sistemin getirilerini benimsemiş kesimler karşısında modern düşüncelere sahip, liberal oluşumları özümsemiş, toplum kesimleri yer almaktaydı. Ancak Macar insanının büyük kısmı geçmişin değerleriyle modern dünyanın kendisine dayattığı kavramlar arasında bir bocalama geçiriyor ve hangisinin doğru olduğunu anlayıp kavramakta zorlandığı için doğru bir karar veremiyordu. Onu bu bocalamadan kurtaran ve çağın gerektirdiği şekilde düşünmesini ve harekete geçmesini sağlayan Széchenyi'nin eserleri ve fikirleri olmuştur. Széchenyi'nin bütün amacı, Macaristan'da sanayiye geliştirmek ve bu yolla Macaristan'ı ve Macar insanını kalkındırmaktır. O, geleceğin modern dünyasını sanayinin şekillendireceğini görmüştür. Batı Avrupa düşünce sistemini benimsemiş ilk insanlardan birisidir. Modern toplum anlayışı, kapitalizm, liberalizm ve modern sanayi Széchenyi'nin başarısının ve fikirlerinin arkasındaki ana öğelerdir.⁷²

⁶⁸ Sándor Hites, “Pedig én is ott voltam! Széchenyi István és a jövő előrejelzése”, *Debreceni Disputa: kulturális-közéleti folyóirat*, 2008, (6. évf.), 2. sz., s. 49.

⁶⁹ Hites, *a.g.m.*, s. 50.

⁷⁰ Hites, *a.g.m.*, s. 52.

⁷¹ Tilkovszky, *a.g.m.*, s. 98.

⁷² László, *a.g.e.*, s. 10.

Köhnemiş feodal düzeninin toplumun zihninden ve günlük yaşamından sökülüp atılması kolay olmamıştır. Ortaçağdan kalma ekonomi sistemleri Macaristan'da artık işlerliğini yitirdiği gibi, bireysel anlamda da Macar insanına çeşitli yükler ve sıkıntılar getiriyordu. Makine gücünün oldukça gerisinde kalmış olan kol gücü değişmekte olan şartlara cevap veremiyordu. Tüm Avrupa'yı etkilemiş olan Fransız Devrimi, Széchenyi sayesinde Macaristan'da başka bir boyutta, ekonomi, sanayi, tarım ve düşünce sistemi alanında gerçekleşmiş ve çağın gerisinde kalmış olan Macaristan üzerindeki ataleti atarak yeniden harekete geçmiştir.⁷³ Széchenyi, Hitel'de "*Dünyada hiçbir şey hareketsiz değildir, güneş sistemi dahi hareket halindedir, sadece Macaristan mı hareketsiz halde durmaktadır?*" diye sorarken aslında Macaristan'da XIX. yüzyılda her alanda karşılaşılan atalet durumundan bir an önce kurtulup harekete geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca "*Birçok kişi şöyle düşünmektedir: Macaristan vardı, ben şuna inanmak istiyorum: Macaristan var olacaktı*"⁷⁴ diyerek karamsarlığa kapılmış Macar milletine şartlar ne olursa olsun yılmamasını istiyordu.

Yüzyıllardır Viyana Sarayı'na bağlı yaşayan, Macar geleneklerini, kültürünü neredeyse unutmuş ve bazıları Macar dilini dahi doğru dürüst konuşamayan asilzadeler bu zamanda Macarlığın sıkıntılarını hafifletemezdi. Macaristan'da Avrupa'daki örnekleri gibi bir burjuva tabakası da mevcut değildi. Serfler ise kendi kabuğuna çekilmişti ve gelişmeye açık değillerdi. Bu durumda Széchenyi'nin fikirlerini anlayabilecek ve ona destek verebilecek tek bir toplum tabakası kalıyordu: Orta asilzadeler. XIX. yüzyıl Macar edebiyatının iki temel taşı Mihály Vörösmarty'nin (1800-1855) ve Károly Kisfaludy'nin (1788-1830) eserleri Macaristan'da yeniliklere açık, modern fikirleri rahatça benimseyecek bir kitle oluşmasına yardımcı olmuştu. Széchenyi de başta bu kitleye dayanarak reformlarını gerçekleştirmiş, ilerleyen zaman içinde diğer toplum kesimleri de onun fikirlerini özümsemeye başlayınca reformlarını daha rahat bir şekilde gerçekleştirme imkânı bulmuştur.⁷⁵ Széchenyi'nin vatansever ve milletin geleceği ile ilgili düşüncelerini oluştururken etkilendiği ana öğelerden birisi de Mihály Vörösmarty'dir. Günlüğünde, notlarında ve mektuplarında dahi onun düşüncelerinin, fikirlerinin, olaylar karşısındaki

---

⁷³ László, *a.g.e.*, s. 11.

⁷⁴ Eckhart, *a.g.e.*, s. 178; Kristó vd. *a.g.e.*, s. 382.

⁷⁵ Eckhart, *a.g.e.*, s. 175.

yorumlarının izlerini buluruz.⁷⁶ Széchenyi'nin amaçlarından birisi de Macar ulusunu ait olduğu değerlere geri döndürmek, hatalarını göz önüne sermek, bunları fark etmesini sağlamak, gelişen olaylar karşısında aklını ve mantığını kullandırmaktır.⁷⁷

Széchenyi, Avrupa'yı gezmiş bir aristokrat olarak artık burjuvalaşma sürecini tamamlamış olan Avrupa'nın şartları ile kendi ülkesinin geri kalmışlığının sebeplerini karşılaştırma imkânı bulmuştur. Pozsony Meclisi'nde Macar Bilimler Akademisi'nin kurulmasını gündeme getirmesi ve kuruluşu için bağışta bulunması aslında Macaristan'ın kalkınma sürecinin bilimden başlaması gerektiği yönünde bir işarettir. Bir yandan da kültür kurumlarını (Nemzeti Casino, Peşte Tiyatrosu...) hayata geçirmekle milli bir kültür oluşturma sürecinin de temellerini atmıştır. Eserlerinin ve fikirlerinin izinde ulusal bilinç hareketine geçmiştir.⁷⁸

Széchenyi, Avrupa seyahatlerini tamamlayıp Macaristan'a döndükten sonra şu sorunun cevabını aramıştır: “*Macaristan'ı kalkındırmak mümkün mü yoksa mahvolmasını mı beklemek lazım?*”⁷⁹ Avrupa'daki toplumsal, ekonomik ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle Macaristan'da vatansever duyguları harekete geçirip kitleleri peşinden sürüklemiş ve zor şartlar altında her alanda büyük ilerlemeler sağlamayı başarmıştır. Széchenyi, Macaristan'da reformlar gerçekleştirirken her daim şu noktadan hareket etmiştir: “*Macaristan'da var olan değerlerin Macaristan'a ve Macar insanına yabancı olması*”.⁸⁰ Kossuth, Kelet Népe'ye cevap niteliği taşıyan “*Felelet*” (1841) adlı eserinde “*Kont Széchenyi parmaklarını çağın atardamarı üzerine koydu ve yürek vuruşlarını hissetti. Bu yüzden ben onu en büyük Macar olarak kabul ediyorum; zira tarihimizde etkisi yüzyıllarca sürececek adımları tam zamanında atmış olan başka bir kişi daha tanımıyorum*” diye yazarak Széchenyi'nin Macar tarihi içindeki yerini belirlemiştir.⁸¹

⁷⁶ Kinga Körmeny, “Vörösmarty autográf versei Széchenyi István hagyatékában”, *Irodalomtörténeti közlemények*, (79. évf.), 5-6. sz., 1975, s. 659.

⁷⁷ Eckhart, *a.g.e.*, s. 176.

⁷⁸ Kelemen, *a.g.m.*, s. 13.

⁷⁹ Tilkovszky, *a.g.m.*, s. 97.

⁸⁰ László, *a.g.e.*, s. 10

⁸¹ Tilkovszky, *a.g.m.*, s. 98; http://www.kislexikon.hu/legnagyobb_magyar.html (31.10.2015).

Széchenyi'nin Avrupa ülkelerine seyahatler gerçekleştirdiği 1814-1826 yılları arasında ikilemler yaşadığı görülür. Széchenyi'nin yaşadığı ikilemler aslında modern çağlara adım atmanın eşiğinde olan bir insanın yaşadıklarıdır. Düşünce dünyasında bir yanda dini dogmatizm, yetiştiği çevreden aldığı değerler ve toplumsal oluşumlar dururken, bir yanda da romantik düşünceler durmaktadır. Széchenyi, soylu, aristokrat bir çevreden gelmiş; kendi bireysel değerlerini oluştururken, geleneksel oluşumlara karşı çıkıp, modern çağın getirilerini benimsemeye ve benimsetmeye çalışmıştır.⁸² Bu yıllarda Fransız yazar, filozof ve Aydınlanma hareketinin öncülerinden Voltaire'in (François Marie Arouet, 1694-1778), İtalyan drama yazarı ve şair Vittorio Amadeo Alfieri'nin (1749-1803) ve Romantizm akımının önde gelen isimlerinden George Gordon Byron'ın (1788-1824) eserlerini okumuştur. Bu kişiler Széchenyi'nin insana ve tarihi süreçlere bakış açısını şekillendirirken, Macaristan sınırları dışında gördüğü kurumlar ve tecrübe ettiği oluşumlar da onu ülkesinin niçin diğer Avrupa ülkelerinden geride olduğunun sebeplerini sorgulamaya ve bir çıkış yolu aramaya sevk etmiştir.⁸³

Széchenyi ayrıntılı bir şekilde insanlık tarihiyle ilgilenmiş, eserlerinin ve düşüncelerinin temelini de bu bağlamda oluşturmuştur. Ona göre insanlık avcılık döneminden medeniyet çağına doğru bir evrim geçirmiştir. İnsanlığın bilgi birikimi ve tecrübe ettiği olaylar onun gelişimine katkıda bulunmuş ve kültürel anlamda eserler ortaya koymasına vesile olmuştur. Széchenyi, bu görüşünü oluştururken İngiliz filozof Bentham Jeremy'den (1748-1832) etkilenmiştir. Széchenyi'yi bu zamanda etkileyen bir başka görüş de İsviçreli yazar Madame de Staël'in (Anne Louise Germaine de Staël, 1766-1817) bireylerin yaşamı ve ulusların gelişimi arasında bir benzerlik olduğu ve toplumların da insanlar gibi gençlik, olgunluk ve yaşlılık çağı olduğu düşüncesidir.⁸⁴

István Széchenyi bu görüşleri Macaristan'a uygulamış ve buradan yola çıkarak Macaristan'ın ilerlemesi için fikirler üretmiştir. Birbirinden ayrı bu iki görüşün XIX. yüzyılda Macaristan gerçeğinde bir araya gelmesi doğru bir yaklaşımdır, zira Széchenyi kendi çağındaki Macaristan'ı avcılık dönemi ve medeniyet çağı arasında bir yerde görüyor ve toplumların evriminin gençlik çağına yerleştirerek önünde güzel bir gelecek olduğunun

---

⁸² Fónagy, *a.g.m.*, s. 1440.

⁸³ Sinóros, *a.g.m.*, s. 13.

⁸⁴ Földi, *a.g.m.*, s. 79-80.

altını çiziyordu. Széchenyi, Hitel'in 70-75. sayfalarında avcılık ve medeniyet kavramlarıyla ilgilenir. Macaristan'ın geçmişte güçlü olduğunu, birçok zorluğun üstesinden geldiğini belirtir ve örnek olarak Macar Krallığı'nın Avrupa'da Türk ilerlemesini durdurmasını gösterir. XIX. yüzyılda ise Macaristan'ın güçsüz ve zayıf bir durumda olduğunu ve henüz medeniyet aşamasına geçemediğini ifade eder. Diğer milletlerin gelişim aşamalarını ise Hitel'in 161-163. sayfalarında irdeler.⁸⁵ İlk çağlardan başlayan toplumsallaşma süreci en nihayet insanlığın millet olma aşamasına geçmesiyle sonuçlanmıştır. Ona göre Macaristan'ın geçmişte gerçekleştirdiği büyük olaylar, onun gelecekte de büyük bir millet olacağına işaretidir. Széchenyi'nin geçmişe bakışı ve olayları değerlendirışı kendi zamanında yaşanmakta olan sıkıntıları derinlemesine analiz etmesine ve gerçekçi çözümler bulmasına vesile olmuştur.⁸⁶ Széchenyi'nin çektiği ıstıraplar bireysel anlamda yaşadığı sıkıntılardan ziyade milletin yaşadığı ve yaşamakta olduğu yüzyıllar boyunca birikmiş ve birbiri içine geçerek artık bir sarmal halini almış sıkıntıları ne şekilde çözebileceği sorusuna cevap aramasından kaynaklanmaktadır. Olaylara bakış açısında ve kişiliğinin oluşumunda yaşanan sıkıntıların, bu sıkıntılara yaklaşımının ve bulduğu çözüm yollarının izleri görülmektedir.⁸⁷

Avrupa kıtasında XIX. yüzyılda şekillenen milliyetçi düşünceler bu coğrafyada bugüne kadar süregelen birtakım oluşumların da temellerini atmıştır. Milliyetçilik düşüncesi XIX. yüzyılda Orta ve Doğu Avrupa'da hızlı bir şekilde yayılmış ve başta Habsburg İmparatorluğu olmak üzere çok millietli ve çok dilli devletleri etkilemiştir. Bu zamanda milliyetçilik düşüncesini benimsemiş her millet diğer milletleri kendisinden izole ederken ve önemsiz olduğunu düşünürken – Panslavizm akımının önde gelen temsilcileri Çek tarihçi ve politikacı František Palacáký (1798-1876), Slovak yazar, arkeolog ve politikacı Ján Kollár (1793-1852) ve Hırvat dilbilimci, politikacı ve yazar Lajos Gáy (1809-1872) Macarlara yeteri kadar önem vermemişlerdir. Bu zamanda Macarlara karşı Avusturyalıların da aynı duygularla hareket ettiği görülür – Macar insanını derinden etkilemiş olan István Széchenyi, devlet adamı Ferenc Deák ve hukukçu ve yazar József Eötvös hümanist duygularla hareket ederek alışılmamış bir şekilde diğer milletlerin başarılarını da takdir etmişlerdir. Özellikle István Széchenyi, çağında çeşitli alanlarda başarılar elde etmiş Macaristan dışındaki milletleri

⁸⁵ Fábrián, *a.g.m.*, s. 19; Földi, *a.g.m.*, s. 80.

⁸⁶ Földi, *a.g.m.*, s. 81.

⁸⁷ László, *a.g.e.*, s. 16.

içtenlikle takdir eden ilk ve tek insandır. Széchenyi, kendi çağında başka milletlerin yaptıklarıyla gurur duymuş ve bunları Macar insanının da takip etmesini arzu etmiştir.⁸⁸

1848 yılında başlayan ve 1849 yılında Macarların kaybıyla sonuçlanan Özgürlük Savaşı her ne kadar modern Macaristan'ın ortaya çıkışını işaret etse de gerek Avrupa'da yaşanan milliyetçi akımlar, gerek Macaristan'ın Habsburg İmparatorluğu içindeki durumu ve gerekse de Macaristan'ın kendi içindeki tartışmalar yüzünden o zamanlar hiç kimse tamamen bağımsız bir Macaristan düşünemiyor, hayal edemiyordu. Zira Alman filozof Johann Gottfried von Herder'in (1744-1803) ünlü çıkarımına göre “*Şu anda Slavların, Almanların, Romanların ve başka milletlerin arasında sıkışmış olan Macarlar ülke nüfusunun küçük bir kısmını oluşturmaktadır ve yüzyıllar sonra belki dillerini dahi bulmak mümkün olmayacaktır*”. Avrupa'da Macaristan'ın da Almanya gibi kısa bir zaman içinde Slav milliyetçilik akımlarının etkisi altına gireceği düşünülüyordu.⁸⁹

Tarihçi Gyula Szekfü (1883-1955) “*Macar milletinin devletleşme tarihinde Széchenyi'nin kişiliği yalnızca Aziz István'ınki ile mukayese edilebilir*” diyerek Széchenyi'nin Macar tarihi içindeki konumunu belirlerken, aynı zamanda Avrupa'da Macaristan üzerine olan beklentilerin de Széchenyi tarafından boşa çıkarıldığını belirtmektedir. Szekfü onu bilinçli bir şekilde Macar tarihinin eski devirlerinden ayırır ve yeni Macaristan'ın doğuşunun habercisi olarak kabul eder.⁹⁰ Macaristan, ilk Hristiyan Macar Kralı olan Aziz István'dan (997-1038) itibaren Hristiyan bir Orta Avrupa ülkesi olmuş, Orta Avrupa kültür dairesinin içine girmiş ve yüzyıllar boyunca bu kültürün etkisi altında kalmıştır. Ancak Fransız Devrimi'nden sonra Orta Avrupa coğrafyası bu kültür çemberinden ayrılmaya başlamış ve kurulan devletler artık liberal temeller üzerine inşa edilmiştir. Macaristan, Széchenyi ile beraber Hristiyan-Germen kökünden ve kültüründen ayrılarak yeni bir aşamaya, Hristiyan-Macarlık aşamasına geçmiş ve unuttuğu milli kültür değerlerini yeniden sahiplenmiştir.⁹¹ Szekfü, “*Széchenyi'nin yaptıklarını yeniden gerçekleştirmek, yaşamını yeniden yaşamak hakkında kimsenin konuşması, kimsenin örnek gösterilmesi*

⁸⁸ Szekfü, *a.g.m.*, s. 2.

⁸⁹ http://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/03/15/szechenyi_eotvos_1848_marcus_15_forr_adalom_emigracio/ (08.09.2015).

⁹⁰ Imre Monostori, “Széchenyi István eszmei Szekfü Gyula munkásságában a Trianon utáni Magyarországon”, *Hitel*, (27. évf.), 4. sz., 2014, s. 97-98.

⁹¹ Monostori, *a.g.m.*, s. 100.

*mümkün değildir, zira Széchenyi'ye benzer bir düşünce şekli çağımızda yoktur...*⁹² diyerek Széchenyi'nin XX. yüzyılda da Macar milletinin bilinç dünyasında kuvvetli bir şekilde yaşamakta olduğunu ve Macar milletine rehberlik ettiğini ifade etmiştir.

Sonuç

Kont István Széchenyi'nin Macar tarihi içinde ayrı ve önemli bir yerinin olduğu, Macar insanının yaşam şeklini ve düşünce formunu derinden etkileyip değiştirdiği, ortaya koyduğu eserleriyle, aydınlanmacı ve modern fikirleriyle Macaristan'ı XX. yüzyıla hazırladığı kesindir. Geçmişin değerlerinden kurtulmuş yeni ve modern Macaristan'ın kuruluş süreci ve Macaristan'daki modern düşünce sisteminin başlangıç noktasını Széchenyi oluşturmaktadır. Széchenyi, Reform Çağı'nda Macaristan'da önce ulusal bir bilinç oluşturmuş, ardından sanayi ve kültür kurumları inşa ederek Macaristan'ı kısa zamanda Avrupa'da örnek alınacak bir konuma getirmiştir. Olaylar nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin daima rasyonel değerlere ve mantığa dayalı çıkarımlar yapması, olayları hümanist değerleri de unutmuyarak ele alması ve değerlendirmesi ayakları yere basan ve kalıcı eserler ortaya koymasını sağlamıştır.

Széchenyi'nin gerçekleştirmiş olduğu Avrupa seyahatlerinin Macaristan'da inşa ettiği eserler, düşünce dünyasının ve fikirlerinin şekillenmesi üzerinde somut bir etkisi olduğu açıktır. Özellikle liberalizmin ve kapitalizmin doğum yeri olarak görülen İngiltere'ye yaptığı seyahatler fikirlerini derinden etkilemiştir. Széchenyi'nin, ülkesini İngiltere'yi örnek alarak kalkındırmak istediği her şekilde bellidir. Macaristan'da at yarışları düzenlenmesi, Nemzeti Casino'nun kurulması ve sanayi alanındaki gelişmeler birer tesadüf değildir. Onun kısa süreli de olsa ilk Macar parlamenter hükümetinin başbakanı olan Lajos Batthány (1806-1849) hükümetinde (17 Mart 1848-2 Ekim 1848) Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanı (23 Mart 1848-4 Eylül 1848) olarak görev alması Macaristan'ın ilerlemesi ve gelişmesi yönünde ortaya koyduğu çabaların ne kadar doğru olduğunun bir kanıtıdır.

Macarlığın varlığının en kritik dönemlerinden birisinde gücünü kaybetmiş ve yorulmuş bir millete Széchenyi yeni bir güç vermiş, moral

---

⁹² Monostori, *a.g.m.*, s. 100.

GÖKHAN DİLBAŞ

aşılması ve dinamizm kazandırmıştır. Özellikle bağımsızlık adına son bir umut olarak görülen 1848-1849 Macar Özgürlük Savaşı'nın yenilgiyle bitmesi Macar insanı üzerinde kötümser bir hava yaratmıştır. Her şeye kötümser bir şekilde bakmaya neredeyse şartlanmış hale gelen ve bir çıkış yolu bulamayan Macar milleti onun sayesinde her şeyin bitmediğini, hâlâ yapılabilecek bir şeyler olduğunun farkına varmıştır. Yüzyıllar boyunca Avrupa'nın ortasına sıkışıp kalmış olan ve hareket alanı bulmakta güçlük çeken Macarlık, XX. yüzyılın şafağında Széchenyi sayesinde kabuğunu kırmış ve daha kararlı bir şekilde Avrupa'nın modern devletleri arasındaki yerini almak için kararlı bir şekilde çaba göstermeye başlamıştır.

István Széchenyi, Macaristan'ın ve Macar milletinin gerçeklerini bilen, politik, ekonomik ve toplumsal anlamda gerçekçi çıkarımlar yapan ve yaşanan sorunlara aşırı uçlarda, gerçekleşmesi mümkün görünmeyen şekilde çözümler aramak yerine ılımlı, sakin, tedbirli, ayakları yere basan ve sonunda Macar milletinin yararına olacak çözümler üretmekten yanadır. Viyana Sarayı'nın her türlü engellemesine rağmen Széchenyi'nin çağında ustalıklı bir şekilde gerçekleştirdiği reformlar gerçek bir başarıdır.

Kont István Széchenyi'nin fikirleri, eserleri, yol gösterici ve cesaret verici sözleri sadece XIX. yüzyılda değil, XX. yüzyılda Macar milletinin en sıkıntılı zamanlarını yaşadığı Birinci Dünya Savaşı, savaşın sonunda İtilaf Devletleri ile imzalanan ve Macaristan'ın nüfus ve toprak kaybına sebep olan Trianon Antlaşması (4 Haziran 1920), iki dünya savaşı arası, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında da kendisini etkili şekilde hissettirmiş, Macar insanının ulusal bilincinde daima yankılanmıştır. Széchenyi'nin Macaristan'a kazandırdığı eserler ve çağın anlayışına uygun olarak inşa ettiği rasyonel değerlere sahip düşünce sistemi, Macar milletinin kendi ayakları üzerinde sağlam bir şekilde durmasını temin ettiği gibi, geleceğe de umut dolu şekilde bakmasını ve Macaristan'ı her alanda bir adım daha ileriye götürmek için gerekli kuvveti bulmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

BÁCSKAI, Vera, "Széchenyi terveit Pest-Buda felemelésére és szépítésére", *EPA Budapesti Negyed* 2, (1993/2), <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00002/bacskai.htm> (09.08.2015).

BARTA, Zsolt, “Ahol a kontinens első vastestű hajója is készült-Hajógyár a sziegeten”, 2015.10.27. *Nullahategy*, <http://nullahategy.hu/hajogyar-a-szigeten/> (01.11.2015).

ECKHART, F., *Macaristan Tarihi*, (çev.) İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı (Tıpkı Basım), Ankara 2010.

EGYED, Ákos, “Széchenyi István és nemzeti önismeret”, *Székely útkereső*, (1. évf.), 4-5. sz., 1990, ss. 3.

FÁBIÁN, Ernő, “Széchenyi István szabadelvű politikai modellje”, *Erdélyi Múzeum*, (54. évf.), 1-4. sz., 1992, ss. 14-23.

FARKAS, Judit, “Gózhajózás Magyarországon”, 2013.10.03, *Sulinet*, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/tudomany/gozhajozas-magyarorszagon> (01.11.2015).

_____, “Széchenyi István reformprogramja”, 2014.04.29, *Sulinet*, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/erettsegi-tetelek-2014-szechenyi-istvan-reformprogramja> (27.09.2015).

FÓNAGY, Zoltán, “Hagyományos és Modern Határán Széchenyi István, A Magánember”, *Magyar tudomány*, (171. évf.), 12. sz., 2010, ss. 1440.

FÖLDI, Ágnes, “A vadság és a civilizáció fogalmai Széchenyi István Hitel és Világ Című Műveiben”, *Tiszatáj*, (47. évf.), 9. sz., 1993, ss. 79-81.

GÁRDONYI, Albert, “Széchenyi István szerepe Budapest fővárossá fejlesztésében”, *Tanulmányok Budapest múltjából*, 9. sz., 1941, ss. 1-31.

GERGELY, András, “Széchenyi István Mint Író”, *Irodalomtörténeti közlemények*, (90. évf.), 1-2. sz., 1986, ss. 32-53.

GÜNGÖRMÜŞ, Naciye, *Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)*, Köksav Yayınları, Ankara 2010.

HARMAT, Árpád Péter, “Gróf Széchenyi István élete”, *Történelem Klub*, 2011.Október.09, <http://tortenelemklub.com/eletrajzok/ujkori-szemelyek/398-grof-szechenyi-istvan-elete> (04.10.2015).

GÖKHAN DİLBAŞ

HERMAN, Róbert, “Lajos Kossuth (1802-1894)”, (çev.) Yılmaz Gülen, *Macaristan'dan Gerçekler*, 3. sayı, Budapeşte 2001, ss. 2-12.

HITES, Sándor, “Pedig én is ott voltam! Széchenyi István és a jövő előrejelzése”, *Debreceni Disputa: kulturális-közéleti folyóirat*, (6. évf.), 2. sz., Debrecen 2008, ss. 49-53.

INCZE, Ferenc, “Széchenyi István, a magyar gazdaság megteremtője”, *Közgazdász Fórum*, (4. évf.), 4. sz., 2001, ss. 22-23.

JUHÁSZ, Nóra, “Az első gőzöstől fultonig”, *Budapest 100*, ss. 1-9.

KÁROLY, Ágnes, “Nemzeti Casino – A tisztességes élvezetek gyűlhelye”, *Nembulvár*, 2013.Július.11, <http://nembulvar.hu/site/index.php/memoria-48/visszanez/5441-nemzeti-casino-a-tisztesseseg-elvezetek-gyulhelye> (26.09.2015).

KELEMEN, Katalin, “200 éve született Széchenyi István”, *Székely útkereső*, II. évfolyam, 5-6. sz., 1991, ss. 13.

KÖRMENDY, Kinga, “Vörösmarty autográf versei Széchenyi István hagyatékában”, *Irodalomtörténeti közlemények*, (79. évf.), 5-6. sz., Budapest, 1975, ss. 659-660.

_____, Kinga, “Látjátok Feleim..., A magyar nyelvemlékek kiállítás s Széchenyi István”, *Szín*, (15. évf.), 2. sz., 2010, ss. 100-102.

KRISTÓ, Gyula-Barta, János-Gergely, Jenő, *Magyarország Története Előidőktől 2000-ig*, Pannonica Kiadó, (Basım yeri belirtilmemiş), 2002.

LÁSZLÓ, Dezső, *Akarom: Tisztán Lássatok Széchenyi István és a Magyar Jelen*, Erdélyi Fiatalok Kiadása, Cluj-Kolozsvár 1933.

LEE, J. Stephen, *Avrupa Tarihinden Kesitler (1789-1980)*, (çev.) Savaş Aktur, Cilt 2, 2. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara 2004.

MONOSTORI, Imre, “Széchenyi István eszmei Szekfü Gyula munkásságában a Trianon utáni Magyarországon”, *Hitel*, (27. évf.), 4. sz., 2014, ss. 96-106.

MUSTOS, N., István, “Széchenyi István Időszerúsége”, *Fizikai szemle*, (42. évf.), 1. sz., 1992, ss. 1-8 (<http://fizikaiszemle.hu/archivum/fsz9201/mus9201.html>) (24.10.2015).

REMPORT, Zoltán, “Grof Széchenyi István és a Duna Menti Vasmű”, *Technikatörténeti szemle*, 20. sz., 1993, ss. 69-86.

SINÓROS, Szabó Botondné, “Egynek Minden Nehéz; Soknak Semmi Sem Lehetetlen! Széchenyi István: Lovakrul”, *Agrárkönyvtári Hírvilág*, XII. Évfolyam, 1. Szám, Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, Budapest, 2005, ss. 12-18.

SZEKFŰ, Gyula, “Széchenyi A Kisebbségi Kérdésről”, *Székely útkereső*, (1. évf.), 4-5. sz., 1990, ss. 2.

TILKOVSKY, Lóránt, “Gondolatok Széchenyi István hazafiasságáról - Halála 100. Évfordulója alkalmából” -, *Soproni szemle: művelődéstörténelmi folyóirat*, (14. évf.) 2. sz., 1960, ss. 1-5.

VARGA, J. János, “Budapest Főváros Levéltára anyagából Széchenyi István és a Duna Gőzhajózási Társaság”, *Budapest: a székesfőváros történeti, művészeti és társadalmi képes folyóirata*, (15. évf.), 7. sz., 1977, ss. 40-41.

ZICHY, Antal, szerkesztő: Szilágyi Sándor, *Gróf Széchenyi István életrajza*, Arcanum, Budapest 2003.

Elektronik Kaynaklar

http://www.kislexikon.hu/legnagyobb_magyar.html (31.10.2015).

https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n (09.08.2015).

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/095/pc009589.html#2> (09.08.2015).

<http://www.origo.hu/sport/x-mag/20051014budapesti.html> (31.10.2015).

http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/tudomany/tortenet.html (26.09.2015).

GÖKHAN DİLBAŞ

<http://www.mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivum/950-a-pesti-kaszino-1830-tol-nemzeti-kaszino-casino-alakulo-uleset-185-eve-1827-junius-10-en-tartottak> (26.09.2015).

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/tudomany_es_ismeretterjesztes/A_bu-dapesti_duna_hidak/pages/004_a_szechenyi_lanchid.htm (28.09.2015).

https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%93budai_Haj%C3%B3gy%C3%A1r (01.11.2015).

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_\(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitel_(Sz%C3%A9chenyi_Istv%C3%A1n)) (04.10.2015).

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Tudom%C3%A1nyos_Akad%C3%A9mia (05.10.2015).

<http://erettsegi24.hu/tortenelem/szechenyi-istvan-reformprogramja/> (04.10.2015).

<http://www.lovasok.hu/index.php?i=20255> (13.10.2015).

https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzeti_Casino (15.10.2015).

<http://mta.hu/articles/history-of-the-hungarian-academy-of-sciences-129195> (19.10.2015).

http://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/03/15/szechenyi_eotvos_1848_marcius_15_forradalom_emigracio/ (08.09.2015).